

KATARZYNA LIANA, ANNA NOWACKA

MUZEUM REGIONALNE PTTK W GORLICACH*

Muzeum założone zostało w 1957 r., ale jego historia sięga lat dużo wcześniejszych. Na skutek działań wojennych, podczas pierwszej wojny światowej, zostały zniszczone gorlickie zabytki kultury materialnej. Zagładzie uległo budownictwo, dzieła sztuki, cenne archiwa dworskie, miejskie i kościelne oraz przedmioty tzw. kultury duchowej gromadzone w ciągu dziesiątków lat przez mieszkańców miasta.

W tej sytuacji niektórzy gorliczanie powzięli ambitny zamysł stworzenia placówki kulturalnej, gdzie można byłoby przechowywać ocalałe pamiątki i zabezpieczyć je na przyszłość. Znalazła się grupa społeczników z Janem Beniszem, księdzem Bronisławem Świeykowskim, Aleksandrem Strzelbickim na czele, która zorganizowała w salach Wydziału Powiatowego w Gorlicach w dniach od 29 września do 5 października 1919 r. wystawę pamiątek z okresu I wojny światowej. Zbiory te były własnością Jana Benisza.

Po wyjeździe Jana Benisza do Katowic myśl o utworzeniu muzeum nieco przygasła, jednakże powstałe w okresie międzywojennym Towarzystwo Upiększania Miasta Gorlic i Okolicy postanowiło kontynuować działalność poprzedników i gromadziło ocalałe pamiątki z I wojny. Zbiory te wystawiono na drugiej wystawie, zorganizowanej w salach Magistratu w dniu 2 maja 1935 r. z okazji 20-lecia bitwy pod Gorlicami.

Prezesem wspomnianego Towarzystwa był Konstanty Laskowski, długoletni dyrektor gorlickiego magistratu, człowiek światły, o rozległych zainteresowaniach, prekursor idei ratowania istniejących jeszcze zabytków regionu. Z jego zbiorów pochodziła część spisanych lokalnych legend ludowych, która zachowała się w muzeum. Laskowski zabiegał usilnie o utworzenie placówki muzealnej w Gorlicach. Dzięki niemu Towarzystwo zakupiło na ten cel zabytkowe ruiny dworu obronnego. Jednakże II wojna światowa i okupacja hitlerowska nie sprzyjały tworzeniu muzeum, przeciwnie, szczególnie dotkliwą stratą było zagrabienie przez okupanta pamiątek z pierwszej wojny, a zwłaszcza zbiorów Jana Benisza. Były to zbiory historyczne, numizmatyczne, filatelistyczne oraz bogata kolekcja motyli i owadów. Benisz, czterokrotnie aresztowany przez Niemców, został w bestialski sposób 19 października 1943 roku zamordowany wraz z synami w Rozwadowie. W muzeum znajduje się znikoma część jego zbiorów, zwłaszcza spisane wspomnienia z lat 1915–1920, rękopisy, maszynopisy oraz drobne ogłoszenia, afisze i ulotki.

Po wojnie ofiarni pracownicy Magistratu Gorlic i społecznicy przystąpili do remontu zabytkowej kamienicy przy ul. Wąskiej 11, pochodzącej z lat 1780–90, przeznaczając ją na przyszłe muzeum. Konstanty Laskowski zaproponował wówczas, by obiekt ten odstąpić

---

* Przedruk z „Gazety Górskiej”, 2007, nr 3.

PTTK. Tak też się stało. W dniu 15 marca 1952 r. na posiedzeniu Miejskiej Rady Narodowej w Gorlicach budynek przekazano Polskiemu Towarzystwu Turystyczno-Krajoznawczemu z Oddziałem w Gorlicach w 99-letnie użytkowanie. Inicjatywę utworzenia muzeum poparł także Zarząd Główny PTTK i jego Komisja Opieki nad Zabytkami, której przewodniczył znakomity polski historyk prof. Stanisław Herbst.

Objęty przez PTTK budynek, mocno zniszczony, wymagał remontu. Zajęli się nim osobiście Alfred Waclawski i Stanisław Gabryel, korzystając z fachowej pomocy inż. Józefa Banita. Trwający trzy lata remont został zakończony 30 grudnia 1955 r. Finansowego wsparcia udzieliło wówczas wiele gorlickich firm i instytucji, Urząd Miasta oraz inni darczyńcy.

Po zakończeniu remontu przystąpiono do urządzania ekspozycji muzealnych według scenariusza opracowanego przez Alfreda Waclawskiego. 22 lipca 1957 roku Muzeum Regionalne PTTK w Gorlicach zostało oficjalnie otwarte. Cele i zadania, jakie wytyczono przyszłej placówce to gromadzenie dóbr kultury z zakresu wszystkich dziedzin życia miasta i regionu oraz udostępnianie ich zwiedzającym, a jeśli pozwolą na to warunki lokalowe i fundusze także prowadzenie prac konserwatorskich oraz działalności naukowo-badawczej przy współpracy ze specjalistami z różnych dyscyplin.

W sprawy tworzącego się muzeum najbardziej zaangażowali się Alfred Waclawski, pierwszy kierownik placówki, oraz Stefania Kochańska będąca pierwszym przewodnikiem muzealnym.

Powiększające się z każdym rokiem zbiory spowodowały, że dotychczasowe pomieszczenia okazały się stanowczo za małe. Czyniono więc starania o adaptację kolejnych sal w sąsiednim budynku. W 1976 roku muzeum przejęło nowe pomieszczenia na cele ekspozycyjne. Dzięki pomocy Urzędu Miasta w Gorlicach, Zarządu Głównego oraz Zarządu Wojewódzkiego PTTK uporano się ze wszystkimi pracami remontowymi. 24 czerwca 1977 r. nastąpiło przekazanie nowej wystawy, obejmującej swą tematyką poszerzone działy: etnograficzny i historii I wojny.

Niezbędne okazały się remonty 200-letniego budynku. W 1983 r. dokonano całkowitej wymiany dachu nad zabytkową częścią pomieszczeń muzealnych. W roku 1985 Urząd Miasta przekazał kolejne pomieszczenie, w którym po przeprowadzeniu remontu, w 70. rocznicę bitwy pod Gorlicami otwarto oryginalną wystawę upamiętniającą to wydarzenie.

Transformacja ekonomiczno-gospodarcza w 1991 r. przyniosła również znaczne zmiany dla muzeum. Po otrzymaniu osobowości prawnej przez PTTK O/Gorlice finansowanie tej placówki przeszło z Ministerstwa Kultury na samorząd miejski oraz właściciela czyli gorlicki Oddział PTTK.

W roku 1993 Muzeum do dyspozycji otrzymało dwa kolejne pomieszczenia na piętrze budynku, w których urządzono ekspozycję etnograficzną. Ponieważ muzeum mieści się w starych kamienicach, obiekty wymagają stałych remontów, a każda z nowo pozyskanych sal odpowiednich prac adaptacyjnych. W roku 1981 został wymieniony dach nad najstarszą częścią budynku, a ostami duży remont muzeum przeszło w 1995 r.

Po gruntownym remoncie sal założono specjalistyczne oświetlenie oraz urządzono dużą, stałą ekspozycję poświęconą bitwie pod Gorlicami. W tym samym roku, w 80. rocznicę bitwy, została otwarta stała ekspozycja, w skład której wchodzi makieta plastyczna terenu bitwy, wykonana w skali 1:5000, o wymiarach 5x2,5 m. Treścią makiety

jest fragment Ziemi Gorlickiej pokazany w możliwie szerokim kontekście geograficzno-kulturowym jako teren zmagañ IV korpusu XI Armii gen. Augusta von Mackensena z X korpusem rosyjskim gen. Radko Dymitriewa w pierwszym dniu operacji gorlickiej, 2 maja 1915 roku. Pokazano szyk piechoty obu walczących stron, natomiast elektronicznie odtworzone zostały kolejne fazy walk aż do końca dnia.

W 90. rocznicę wydarzeń majowych dla zwiedzających oddano dwie nowe ekspozycje. Pierwszą z nich jest tzw. „mała makieta z żołnierzami” przedstawiająca walki w okolicach Mszanki.

Drugą, wielką atrakcją stanowi gabinet figur woskowych. W zabytkowych, odrestaurowanych piwnicach muzeum zaprezentowanych jest siedem wiernie odtworzonych w wosku postaci historycznych. Są to osobistości ważne dla Gorlic tamtego okresu. Figury wykonane przez gorliczanina Zdzisława Tohla przybliżają zwiedzającym sylwetki cesarza Franciszka Józefa I, płk. Franciszka Latinika, ks. Bronisława Świeżykowskiego, oraz generałów Augusta von Mackensena i Radko Dymitriewa.

Obecnie powierzchnia muzeum wynosi ogółem 260 m², w tym 12 sal wystawienniczych.

Zgodnie ze swymi zadaniami, w miarę możliwości muzeum włączyło się w działalność naukową. W 1964 r. odbyła się sesja etnograficzna pod przewodnictwem prof. Romana Reinfussa. W 1977 r. placówka zorganizowała ogólnopolski sejmik muzealny którego tematem były „Dawne obiekty przemysłowe jako obiekty krajoznawcze, ich rola w popularyzacji wiedzy o starej technice i o postępie technicznym”. Decyzją uczestników sejmiku muzeum nadano wówczas imię Ignacego Łukasiewicza. W roku następnym, 1978, miała miejsce sesja zorganizowana wspólnie ze Stowarzyszeniem Inżynierów i Techników Przemysłu Naftowego w 125. rocznicę zapalenia lampy naftowej. Z okazji obchodów 30-lecia Muzeum Regionalnego PTTK w Gorlicach zorganizowana została sesja w 1987 roku.

Muzeum w chwili otwarcia posiadało 113 eksponatów własnych i około 130 należących do prywatnych osób. Przedmioty te stanowiły początki kolekcji trzech głównych działów tematycznych w muzeum, a mianowicie: działu historycznego, przemysłu naftowego i etnografii. Obecnie muzeum posiada w swych zbiorach ponad 8 tys. eksponatów. Większość z nich prezentowana jest na wystawach stałych w czterech grupach tematycznych:

- I wojna światowa i bitwa pod Gorlicami;
- historia miasta: znaleziska i wykopaliska pochodzące z rejonu Gorlic (monety, narzędzia z epoki kamienia, herby i pieczęcie miasta, dokumenty i przedmioty należące do cechów krawieckiego i szewskiego, broń, w tym miecz katowski, meble pochodzące z dworów gorlickich);
- przemysł naftowy: ekspozycja poświęcona Gorlicom – światowej kolebce przemysłu naftowego (modele wież wiertniczych, świdrów, próbki pochodnych ropy, kolekcja lamp naftowych i kaganków, tu także prezentowane są eksponaty związane z Ignacym Łukasiewiczem, który przebywał w mieście w latach 1853–58; pierwsza na świecie uliczna lampa naftowa zapłonęła w Gorlicach w 1854 r.);
- etnografia: sala stylizowana na wnętrze chałupy z przełomu XIX/XX wieku (stroje łemkowskie i pogorzańskie, tradycyjne wyposażenie izby; wystawa poświęcona Bohdanowi Ihorowi Antonyczowi, poecie łemkowskiemu, urodzonemu w Nowicy).

W 1977 roku muzeum otrzymało dodatkowe pomieszczenie z przeznaczeniem na organizację wystaw zmiennych. Kilkakrotnie w ciągu roku prezentowane są ekspozycje o różnorodnej tematyce, najczęściej związanej w regionem gorlickim.

50-letnia działalność Muzeum Regionalnego PTTK im. Ignacego Łukasiewicza w Gorlicach bez wątpienia wnosi duży wkład w życie kulturalne miasta. Placówka bierze aktywny udział w corocznych uroczystościach z okazji Dni Gorlic. Poprzez organizowanie wystaw poświęconych np. historii „Sokoła” gorlickiego, historii szkolnictwa, II wojny światowej, przybliżana jest młodemu pokoleniu bohaterska postawa ich przodków. Muzeum odwiedzają liczne, oficjalne delegacje składające wizyty w mieście.

W ciągu roku ekspozycje zwiedza ponad 5000 osób. Wśród gości ogromny odsetek stanowią turyści spoza Gorlic oraz zza granicy. Są to indywidualni zwiedzający bądź zorganizowane grupy.

Dzięki poszerzeniu oferty muzeum o tzw. lekcje muzealne często nauczyciele wszystkich typów kształcenia decydują się na urozmaicenie i odbycie lekcji właśnie tutaj.